

a szót, a nyelvi jelet vizsgálja, annak alakulását és változását, annak létezését.

A non-figuratív költészet csupán önmaga folyamatait mutatja meg: ez és ez történik a szöveggel, így és így alakul. A jelentés, ha nevezhetjük az egyes »műegész« »mondanivalóját« annak, az, ami a folyamatból szemmel látható. Példát és »ihletést« a képzőművészet olyan munkái adtak számomra, mint Malevics *Fekete négyzete* vagy Duchamp *Palackszárítója*. Az irodalom »palackszárítói« akarnak lenni ezek a szövegek. Jelentésük jelentésnélküliségükből fakad.”⁴

Tandori *Rimbaud mégegyszer átpergeti ujjai közt az ábécét* című verse is a saját folyamatait, a szöveg alakulását mutatja meg, s közben ezt az önmagát építő vagy éppen lebontó verset akár szonettnek is tekinthetjük, bár látszólag csak tizenhárom soros: a tizennegyedik sorra éppen elfogynak a jelek – egy üres sorral zárul a mű, így teljesedik be a művön végigkövethető folyamat.

Míg Tandori ezen művében az ábécé betűinek felsorolásán túl a nyelv által csak fogalmi szinten megjeleníthető írásjel volt a költői kifejezés legfontosabb eszköze, a művek építőeleme, addig az *Egy talált tárgy megtisztítása* című könyvében megjelent, a szonettforma megújítására példának hozható konkrét szonettje a versforma rímképletével játszik el. *A szonett* című versben⁵ a sorokat jelölő rímképlet betűjeleit csak két, az írás nehézségeire utaló zárójeles megjegyzés szakítja meg.

Tarján Tamás szerint „hogyan a költő mennyire végiggondolta a szonett matematikáját és mértanát, azt

A SZONETT

a
b
b
a

a
b

(Ennél a sornál megakadt.)

b
a

c
d
d

c
d
c

(aztán mégis folytatta és befejezte.)

számos szöveges bizonyítékon kívül *A szonett* című képverse, versképlete is illusztrálhatja. [...] Ez a mű vagy kétsoros, vagy tizenhat soros – bár persze könnyűszerrel lehetne tizennégy is.”⁶ Petőcz András 1996-ban megjelent *Az utazó búcsúja* című kötetében is van egy hasonló, általam megkésettnek tartott konkrét szonett, melyben Petőcz meg is számozza a sorokat, amelyek egyébként egy másik lehetséges rímképlettel játszanak el.⁷

A költészettől eltávolodó elektrografikus Zsubori Ervin sajátosan közelít a szonetthez. Mint azt a konkrét

Konkrét szonett

1 --- első sor --- a
2 --- második sor --- b
3 --- harmadik sor --- b
4 --- negyedik sor --- a

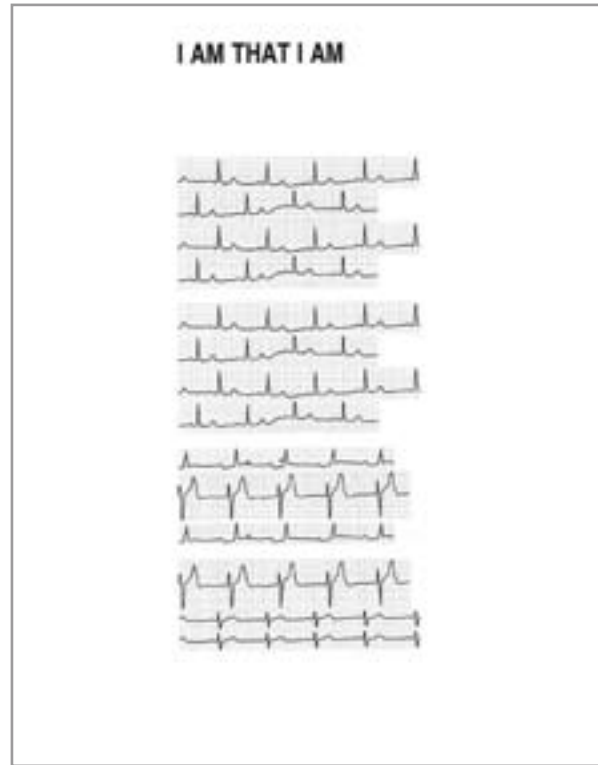
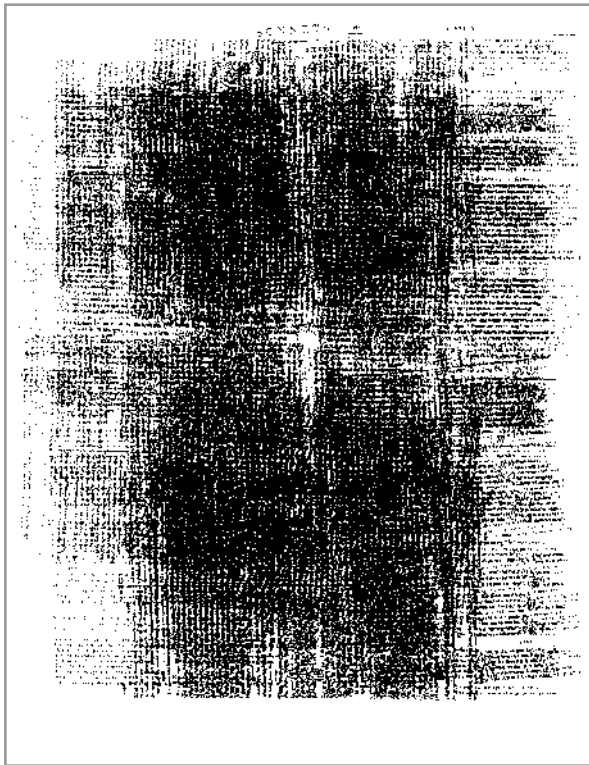
5 --- ötödik sor --- c
6 --- hatodik sor --- d
7 --- hetedik sor --- d
8 --- nyolcadik sor --- c

9 --- kilencedik sor --- e
10 --- tizedik sor --- e
11 --- tizennegyedik sor --- f

12 --- tizenkettedik sor --- g
13 --- tizenharmadik sor --- g
14 --- tizennegyedik sor --- f

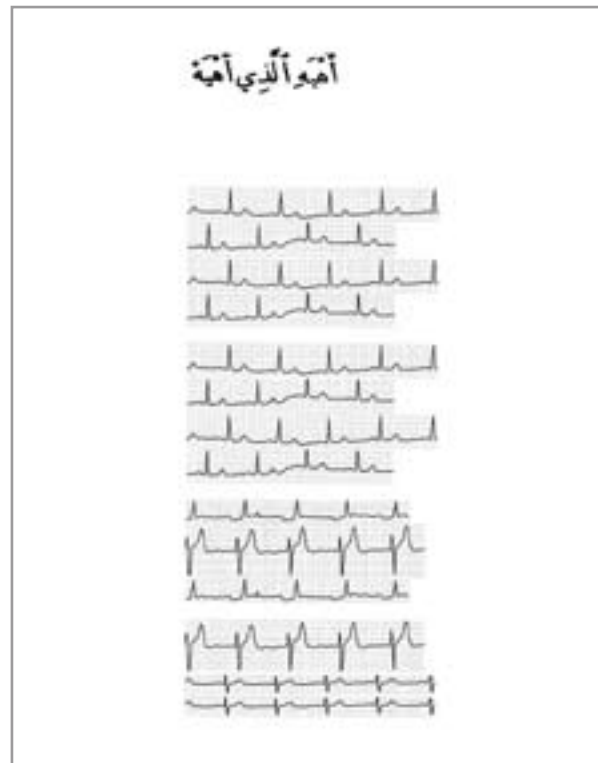
költészetet feldolgozó tanulmányomban már kifejtettem, „*Shakespeare's sonnets* című,⁸ fénymásolóval készült művében Shakespeare összes szonettje egyszerre látható, ugyanis Zsubori mindet egymásra másolta.

Mivel állunk szemben? Képverssel, konkrét költeménnyel vagy jól megkomponált, irodalmi témájú elektrografikával? Amennyiben elfogadjuk, hogy a konkrét vers csak lineáris sorokból épülhet fel, abban az értelemben ez nem konkrét vers. Technikai kivitelezését tekintve elektrografika. Tartalma, mondanivalója, jelrendszere alapján költeménynek is nevezhetném. Az egymásra másolt szonettek egyetlen művé, Zsubori Ervin költeményévé állnak össze, egy metaforává, önálló konkrét alkotássá, amely

elgondolkodtat: kell-e napjainkban máshogy szonettet írni (létrehozni)? Vajon meg lehet-e még tölteni korszerű tartalommal a hagyományos formákat? Esterházy Péter, fejet hajtva Ottlik előtt, egyetlen papírlapra lemásolta kézzel az Iskola a határon című könyvet az első szótól az utolsóig. A két papírlapon látszólag ugyanaz valósult meg: egy-egy könyvnyi szöveg egymásra másolva látható (olvasni csak a forráshelyén olvasható). Esterházy műve gesztus, tisztelgés a mester és alkotása előtt, Zsuborit azonban nem a példaképnek járó tisztelet, hanem a formabontó kísérletezés foglalkoztatja.”⁹

A kilencvenes évek második fele óta a másfél évtizeddel korábban oly divatos kísérleti irodalom, a vizuális és a konkrét költészet gyakorlatilag teljesen háttérbe szorult. A színvonalas, irodalmilag is értékelhető játékos kísérletek száma minimális lett, éppen ezért hatott üdítőleg Szűgyi Zoltán *Vagyok aki vagyok* című kötetének 2006-os megjelenése.¹⁰ A kötetben 77 darab olyan egyforma szonett van, amelyeknek sorai nem betűkből, hanem a saját szívritmusát rögzítő EKG-jának feldarabolt, sorokra tördelt grafikonjából állnak. Ez a négy szakaszba rendezett 14 soros grafikai objektum a betűk hiánya ellenére is egyértelműen az írást mint akciót, mint a költő számára legfontosabb önkifejezési formát jeleníti meg. Ugyanakkor az EKG-rajzolatok az elképzelt mondatok, verssorok modalitásának is lehetnének a leképezései.

A kötet címe Mózes második könyvének egyik legismertebb jelmondata, amit Isten mondott Mózesnek, amikor ő az Úr nevét firtatta, azt kérdezve, miként nevezze meg Istent, amikor visszatérése után majd beszámol a találkozásról az övéinek, Izrael fiainak. *Vagyok aki vagyok* – hangzik a válasz az első teljes magyar bibliafordításban, Károli Gáspár 1590-es vizsolyi kiadásában. Persze Szűgyi használatában ez nem istenkáromlás, hanem éppen az alkotó művészen meglevő isteni teljesség kifejezése, az Isten által saját képére teremtett ember utalása a teremtés szándékára és képességére, még akkor is, ha az ember által teremtett világ teljessége csak az Isten által teremtettnek egy kis részlete, s ha az emberi teremtés aktusa az isteni korlátok közé is van beszorítva. Én vagyok az, aki vagyok, a szívverésem az én sajátos, egyedi, megismételhetetlen ritmusom, lüktetésem a világegészben. A szívverésem nélkül nem létezem, hiszen a szív, az élő szervezet központja, miként a Nap a naprendszeré, Isten az egész világe. A mikro- és makrokozmosz szakrális párhuzama ez. A szív egyébként a keresztény felfogásban a lelki élet székhelye, a belső ember szimbóluma, az érzelmek, az érzékenység helye, ami nélkül nincs művészet. A szív a Megváltó, a Szabadító jelképe, Isten országa, s egyben a szeretet attribútuma. Vagyok aki vagyok – mondja tehát Szűgyi, akinek nem marad más, csak a teremtés, az alkotás, a költészet ereje, ami benne van minden szívdobbanásában, sőt ettől dobban a szíve. Akkor mégis miért kell ez a monoton, a könyv egészén végigfutó ritmus? A szonettforma sulykolása? Mert éppen a kötöttség, tehát a betű, a szöveg eltűnése, azaz a formabontás mögött is meglevő meghatározottság az, amely az alkotó ember korlátozott szabadságára, nem a szabadságának korlátaira, hanem a korlátok által is biztosított szabadságra utal. Éppen a legtöbbet használt, leginkább elhasznált, de po-raiból mindig feltamadó, újra és újra átértelmezett forma használata teszi egyértelművé Szűgyi ragaszkodását a költészethez, az irodalomhoz. A 13. század első felének szicíliai udvari költészetében keletkezett versformának a szigorú kötöttségeihez még abban is hú a szerző, hogy

a sorok képével és hosszúságával utal a forma eredetileg meghatározott szótagszámára, ritmusára, valamint rímképletére, bár nem az *abab abab cdc dcd* változathoz, hiszen nála az utolsó szakaszban a *dee* variációval találkozunk.

A kötet cím egyben a „versek” címe is, de mind a 77 darabnak más nyelven van lejegyezve a címe, a sok száz lehetséges hivatalos Biblia-fordításból a számára valamiért fontos 77 darabot választotta ki. Mintha a nyelven beszélés csodálatos isteni adományát kapnánk meg, amiként az apostolok, amikor eltöltötte őket a Szentlélek, s a Jeruzsálemben összegyűlt tömegben mindenki a saját nyelvén hallotta a megszólalásukat. Mi, mindannyian, e hetenhet nemzet fiai megérthetjük Szűgyi Zoltán üzenetét: szembesüljünk saját magunkkal, saját életünk, lényünk legbelső lényegével!

A számválasztás sem véletlen, a hetes a kultúrtörténet leggyakoribb numerikus szimbóluma, amely az isteni tökéletességet, a teremtés befejezettségét jelenti. A szerző által megidézett Bibliának is leggyakoribb numerikus szimbóluma: a teremtés hét napjától kezdve, a hét szűk és bő esztendőn át egészen az utolsó ítéletben megnyilvánuló isteni akaratot tartalmazó lezárt könyv hét pecsétjéig, a Jelenések könyve számos szimbólumáig. De folytathatnánk a sort a hét főbűnnel, a hét szabad művészettel, az európai mesékben visszatérő hetes számmal. Nekünk, magyaroknak a keresztény hagyományon túl is különösen fontos a hetes szám, kezdve a hét honfoglaló törzzsel, a hét vezérünkkel, a meséink hétfejű sárkányai-val, a hét próbatétellel, a hetedik országgal, a mesebeli hétágú fával; mindezekre számos példát találhatunk Illyés Gyula *77 magyar népmeséjében*. Ám mindez már túlmutat Szűgyi Zoltán új, a kísérleti irodalom tárgykörébe is sorolható kötetén, csupán jelezni akartam, hogy milyen gondolati, asszociációs távlatokat képes nyitni a tárgyhöz és megjelenéséhez türelemmel, megértő szándékkal közeledő befogadóban.

1 SZOMBATHY Bálint, *A konkrét költészet útjai II.*, Új Symposion, a 147–148. számok melléklete, 6.

2 A vers forrása: TANDORI Dezső, *Egy talált tárgy megtisztítása*, Magvető, Budapest, 1973.

3 TARJÁN Tamás, *Matt, három lépésben: Tandori Dezső „sakk trilógiájáról”* = *Uő.*, *Egy tiszta tárgy találgatása*, Orpheusz Könyvek, Budapest, 1994, 18–19.

4 PETŐCZ András, *non-figuratív*, Magyar Műhely, 1989, 85.

5 A vers forrása: TANDORI Dezső, *Egy talált tárgy megtisztítása*, Magvető, Budapest, 1973.

6 *Uő.*, 18

7 PETŐCZ András: *Konkrét szonett*. A vers forrása: PETŐCZ András, *Az utazó búcsúja*, Bibliotheca Hungarica, Magyar Írószövetség – Belvárosi Könyvkiadó, Budapest, 1996.

8 A mű forrása: *vizUállásjelentés, irodalmi antológia*, szerk. L. SIMON László, Magyar Műhely, 1995.

9 L. SIMON László, *Konkrét költészet – konkrét vers* = *Uő.*, *Hidak a Dunán*, Ráció, Budapest, 2005, 129–132.

10 SZŰGYI Zoltán, *Vagyok aki vagyok*, Új Mandátum, Budapest, 2006.